

© Savjet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012. godina. Ovaj prevod urađen je uz pomoć Fonda za ljudska prava Savjeta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund) i nije obavezujući za Sud. Više informacija može se pronaći u punoj izjavi o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

Informator o sudskoj praksi br. 147

decembar 2011. godine

Finogenov i drugi protiv Rusije - 18299/03

Presuda od 20.12.2011. godine [Prvo odjeljenje]

Član 2

Pozitivna obaveze

Član 2 stav 1

Djelotvorna istraga

Neadekvatna priprema operacije spašavanja talaca i odsustvo djelotvorne istrage:
utvrđene su povrede

Član 2 stav 2

Upotreba sile

Smrt talaca kao posljedica upotrebe potencijalno smrtonosnog gasa za
neutralisanje otmičara: *povrede nisu utvrđene*

Činjenice – U večernjim satima 23. oktobra 2002. godine grupa naoružanih terorista koji pripadaju čečenskom separatističkom pokretu uzeli su za taoce oko 900 ljudi u moskovskom pozorištu "Dubrovka". Podnosioci predstavke bili su ili taoci ili rođaci talaca koji su poginuli u toku akcije spašavanja koja je uslijedila. Taoci su držani na nišanu, a u zgradi pozorišta nalazile su se eksplozivne naprave. Teroristi su zahtijevali trenutno povlačenje ruskih trupa iz Čečenske Republike. Vođeni su pregovori i nekoliko talaca je ubijeno. U međuvremenu, vlasti su osnovala "kriznu ćeliju" pod komandom Savezne službe bezbjednosti, koja je bila zadužena za planiranje operacije spašavanja. Ujutro 26. oktobra 2002. godine ruske snage bezbjednosti su kroz ventilacijski sistem zgrade u glavnu salu upumpale nepoznati gas za uspavljivanje. Nekoliko minuta kasnije, kada su gotovo svi teroristi pod uticajem gasa izgubili svijest, u zgradu je upao odred specijalnih snaga i ubio većinu od njih. Taoci su tada evakuisani iz zgrade i bolničkim kolima ili gradskim autobusima prevezeni u bolnice. Međutim, oko 125 talaca je umrlo ili na licu mjesta, ili tokom transporta, ili u bolnici. O događajima je otvorena krivična istraga, ali je naknadno odlučeno da se ne vodi istraga o planiranju i sprovođenju operacija spašavanja. Naknadne tužbe u krivičnom i građanskom pravu za naknadu nematerijalne štete bile su odbačene.

(a) *Primjenljivost* – Zvanično objašnjenje za masovno umiranje talaca bilo je da su svi preminuli bili oslabljeni opsadom ili da su bili ozbiljno bolesni. U zvaničnom izvještaju vještaka zaključeno je da nije bilo "direktne uzročno-posljedične veze" između smrti i upotrebe gasa, koji je bio samo jedan od mnogo faktora. Sud je utvrdio da je takav zaključak teško prihvatiti, smatrajući da je nezamislivo da 125 ljudi različitih godina i fizičkog stanja umre gotovo istovremeno kao posljedica različitih ranijih zdravstvenih problema. Isto tako, njihova smrt nije se mogla pripisati uslovima u kojima su držani tri dana, tokom kojih niko od njih nije preminuo uprkos produženom lišavanju hrane i vode u kombinaciji sa stresom. Vlada je priznala da je bilo nemoguće predvidjeti efekte gasa i da su određeni gubici bili neizbježni, implicirajući da gas nije bio bezopasan. Iako vjerovatno nije postojala namjera da se njime ubiju teroristi ili taoci, gas je bio opasan, i potencijalno smrtonosan za svakoga čije je opšte stanje bilo slabije, i moglo se slobodno pretpostaviti da je on bio primarni uzrok smrti velikog broja žrtava. Na taj način, situacija je dospjela u područje djelovanja člana 2 Konvencije.

(b) *Materijalni aspekt*

(i) *Upotreba sile*: Podnosioci predstavke tvrdili su da se talačka kriza mogla riješiti na miran način, te da niko ne bi bio ubijen da su vlasti istrajale u pregovorima. Međutim, Sud je konstatovao da se situacija u to vrijeme činila veoma alarmantnom: teško naoružani specijalci, posvećeni svom cilju, uzeli su taoce i postavljali nerealne zahtjeve. Prvi dani pregovora nisu donijeli nikakav vidljivi uspjeh i talačka situacija se pogoršavala. Postojao je realan, ozbiljan i direktan rizik od masovnih ljudskih gubitaka i vlasti su imale dovoljno razloga da vjeruju da je nasilna intervencija neizbježna. Njihova odluka da prekinu pregovore i upadnu u zgradu, stoga, nije bila u suprotnosti sa članom 2.

(ii) *Upotreba gasa*: Iako je u domaćem pravu bila dozvoljena upotreba oružja i opreme posebne namjene i drugih sredstava protiv terorista, nije bilo navedeno koja se vrsta oružja ili oruđa može koristiti, niti okolnosti u kojima je njihova upotreba dozvoljena. Međutim, opšta neodređenost zakona nije nužno rezultirala povredom člana 2, a to naročito nije bio slučaj u potpuno nepredvidivoj i izuzetnoj situaciji kao što je ova, koja je iziskivala posebno prilagođenu reakciju. Iako je korišćeni gas bio opasan, i potencijalno smrtonosan, nije postojala namjera da se njime ubije i ne može se reći da je upotrijebljen "neselektivno" s obzirom na to da je taocima ostavio veliku šansu da prežive što je zavisilo od efikasnosti akcije spašavanja koja je uslijedila. Svi dokazi su pokazali da je gas imao željeni efekat na teroriste, pošto ih je većinu onesvijestio, olakšavajući na taj način oslobađanje talaca i smanjujući vjerovatnoću da dođe do eksplozije.

Zaključak: povreda nije utvrđena (jednoglasno).

(iii) *Planiranje i sprovođenje operacije spašavanja*: Sud je takođe morao razmotriti da li je operacija spašavanja bila planirana i sprovedena u skladu sa pozitivnim obavezama države po članu 2, i naročito, da li su vlasti preduzele sve neophodne mjere predostrožnosti da svedu na minimum dejstvo gasa na taoce, te da ih brzo evakuišu i obezbijede im neophodnu medicinsku pomoć.

Operacija spašavanja nije bila spontana jer su vlasti na raspolaganju imale oko dva dana da razmisle i izvrše konkretne pripreme. Neke pripreme su zaista i izvršene: stotine doktora, spasilaca i drugog osoblja bilo je raspoređeno, povećani su prijemni kapaciteti bolnica, a kola hitne pomoći stavljena u stanje pripravnosti zbog moguće potrebe za masovnom evakuacijom. Međutim, prvobitni plan spašavanja imao je nedostatke u mnogo aspekata: čini se da nije postojala

centralna koordinacija različitih službi koje su bile uključene; nije bilo uputstva za to kako će se razmjenjivati informacije o žrtvama i njihovom stanju (jedna od posljedica ovoga bila je da su neke od žrtava primile višestruke doze protivotrova); bilo je nejasno koji redosljed prioriteta je uspostavljen za medicinske radnike; tokom masovnog transporta žrtava gradskim autobusima nije pružana nikakva medicinska pomoć; i nije bilo jasnog plana za raspodjelu žrtava različitim bolnicama, zbog čega je veliki broj ljudi stizao u istu bolnicu u isto vrijeme.

Bilo je problema i sa sprovođenjem operacije spašavanja: s obzirom na to da je prvobitni plan bio pripremljen pod pretpostavkom da će taoci biti ranjeni u eksploziji ili pucnjavi, nije bilo toksikologa, a spasiocima i doktorima nisu data konkretna uputstva o tome kako da postupaju sa taocima koji su bili izloženi nepoznatom gasu; izgleda da vjerovatno nisu bili informisani ni o upotrebi gasa sve dok evakuacija nije bila skoro završena, čime bi se objasnilo zašto je većina evakuisanih žrtava smještena na pod sa licem okrenutim ka gore, čime se povećavao rizik od gušenja i smrtnih slučajeva među taocima. Zaista, teško je razumjeti zašto informacije o gasu nisu mogle biti predočene doktorima i spasiocima ranije, neposredno prije njegove upotrebe ili makar odmah nakon nje, kao i zašto je evakuacija započela tako kasno, pri čemu je većina talaca bez svijesti ostala izložena gasu bez medicinske pomoći tokom više od jednog sata. Mnogi svjedoci takođe su svjedočili o nedostatku protivotrova i bilo je nejasno kada je protivotrov dijeljen, odnosno kako su izdvojeni oni koji su ga primili.

Svi ovi faktori ukazuju na to da operacija spašavanja nije bila dovoljno pripremljena i da je država stoga propustila da ispuní svoje pozitivne obaveze po članu 2.

Zaključak: utvrđena je povreda (jednoglasno).

(c) *Procesni aspekt* – Istraga operacije spašavanja bila je očigledno nepotpuna. Prije svega, bila je vrlo usko definisana, i isključivala je bilo kakvu mogućnost da je došlo do nemara vlasti. Uprkos tome što su se istražitelji pozabavili određenim pitanjima vezanim za planiranje i sprovođenje operacije spašavanja, mnogo činjenica od ključnog značaja za pitanje da li se radilo o nemaru nikad nije utvrđeno. Prvo i najvažnije, hemijska formula gasa nikada nije otkrivena istražiteljima, niti je ikada utvrđeno kada je donesena odluka da se upotrijebi gas, niti koliko je vremena bilo dostupno za procjenu eventualnih neželjenih efekata istog. Ovo je takođe bilo nemoguće utvrditi na osnovu radnih dokumenata krizne ćelije, jer su oni, prema riječima Vlade, svi uništeni. Imajući u vidu da su ova dokumenta mogla biti ključni izvor informacija o planiranju i sprovođenju operacije spašavanja, Sud je našao da je takvo neselektivno uništavanje dokumenata neopravdano. Štaviše, istražitelji su propustili da ispituju sve članove krizne ćelije, naročito one odgovorne za odluku o korišćenju gasa i izračunavanje doze, kao i druge svjedoke, poput vozača autobusa, novinara ili onih koji su navodno pomogli u instaliranju uređaja za puštanje gasa. Nikada nije utvrđeno koliko je doktora bilo na dužnosti dana kada je izvršena operacija, niti kakva su preliminarne uputstva data vozačima kola hitne pomoći i gradskih autobusa u vezi sa tim gdje da transportuju žrtve. Uz to, nikada nije utvrđeno zašto je masovna evakuacija počela tek dva sata nakon početka operacije niti koliko je vremena bilo potrebno da se ubiju teroristi i neutrališu njihove bombe. Na kraju, s obzirom na to da su u njemu bili predstavnici organa za sprovođenje zakona koji su bili direktno odgovorni za planiranje i sprovođenje operacije spašavanja, istražni tim nije bio nezavisan. Ukratko, istraga navodnog nemara vlasti u ovom slučaju niti je bila temeljita niti nezavisna, te stoga nije bila "djelotvorna".

Zaključak: utvrđena je povreda (jednoglasno).

Član 41: Svakom podnosiocu predstavke dodijeljeno je između 8.800 i 66.000 eura na ime nematerijalne štete.

© Savjet Evrope/Evropski sud za ljudska prava
Ovaj sažetak Sekretarijata ne obavezuje Sud.

[Informatori o sudskoj praksi](#)

© Savjet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012. godina.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod urađen je uz pomoć Fonda za ljudska prava Savjeta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On nije obavezujući za Sud i Sud ne preuzima odgovornost za njegov kvalitet. Prevod se može preuzeti sa baze podataka o sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili sa bilo koje druge baze podataka kojoj ga je Sud dostavio. Prevod se može reprodukovati za nekomercijalne svrhe pod uslovom da se navede puni naziv predmeta, sa gore navedenom izjavom o autorskim pravima i pominjanjem Fonda za ljudska prava. Ukoliko je namjera da se bilo koji dio ovog prevoda upotrijebi za komercijalne svrhe, molimo vas da se obratite na adresu publishing@echr.coe.int

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int